

вона формується як частина загальнокультурного й індивідуального розвитку й проявляється в здатності побудувати себе як особистість відповідно до власних уявлень про повноцінне життя. Таким чином, затребуваним є реформування системи освіти в напрямку фундаменталізації освітнього процесу, який стосується культури здоров'я й підвищення культурної функції освіти, у тому числі у формуванні культури здоров'я.

Ефективне здійснення цього процесу дозволить через формування цінностей культури здоров'я та відповідних життєвих навичок вчасно попереджати виникнення й розвиток проблемної поведінки, у тому числі різних девіацій, а також формування асоціальних ціннісних орієнтацій й негативних особистих рис.

Література:

1. Мельник Ю. Б. Формування культури здоров'я школярів системою організаційно-педагогічних заходів. *Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи* : зб. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / ред.кол. Лук'яненко М. І., Шологон Р.Р. та ін. Дрогобич : Коло, 2003. Вип. 2. С. 104–110.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-453-8-26>

ОСОБЛИВОСТІ ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВОСТІ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Легкун Т. В.

*кандидат філософських наук,
викладач кафедри філософії*

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Гуманітарне знання у ХХ сторіччі розвивалось у руслі зміни епістемологічного статусу філософського дискурсу, в якому актуалізована проблема сутності гуманітарного знання. Для сучасної епістемології та філософії науки загалом характерна тенденція посилення позицій гуманітарного мислення і підходу, яка ґрунтується на засадах розуміння культурно-історичної парадигми науки. Сутність сучасного гуманітарного знання визначається тим, що його основою є людина і як

суб'єкт, і як об'єкт, і як самоціль. Це системне, цілісне й водночас розмаїте знання про людину та результат її творчої активності в світі. Гуманітарне знання як осмислення людиною контекстів свого досвіду є шлях пізнання традиції, збереженню і вивченню якої присвятила себе гуманітарна сфера науки.

Важливим аспектом гуманітарного пізнання є те, що воно має справу не лише з об'єктами як такими, а й із глибинними смислами і цінностями, які вони несуть. На відміну від дослідників природи, які підходять до своїх об'єктів як сторонні спостерігачі, гуманітарій перебуває всередині культурних процесів, він є частиною цих явищ. Об'єкт його дослідження стає не просто феноменом, але й ноуменом – сутністю, яку треба пізнати зсередини, через безпосереднє занурення у світ культури [3, с. 134].

Розгляд науки в системі культури, дозволяє уникнути одностороннього підходу і відкрити дійсні механізми розвитку наукового знання. Не можна не відзначити й того, що в різні епохи в суспільстві порізному складаються відносини між наукою і релігією, наукою і економічними сферами, наукою і політикою. Але для розуміння зв'язку науки з іншими сферами культурного життя епохи не досить співставлення між собою окремих етапів розвитку політики, релігії, права та інших сфер життя.

Також у зв'язку із залученням уваги до суб'єктного полюса пізнання, суттєво трансформується поняття соціальності науки, воно розуміється вже не як дія зовнішніх чинників, а як контекст культури, як діалогічне спілкування фундаментальних наукових теорій-парадигм, як соціальна структура науки, сукупність соціальних відносин в рамках наукового співтовариства. Межа між соціальним і логічним перестає бути межею між наукою і не наукою, вона переміщається вже в сферу самої науки, більш того, в межі наукового знання.

Постнекласичне дослідження демонструє, що для пізнання складних людиновимірних систем не достатньо норм лише внутрішньонаукового етосу, оскільки виникають моральні питання, відповідь на які можливо віднайти залучаючи широкий культурний контекст гуманістичних цінностей

Як вважає Л. І. Сидоренко, будь-які прогностичні концепції мають сенс лише в контексті загальної картини еволюційного процесу живого та людини. Тому і відповіді на метафізичні питання, які виникають у сучасному науковому дослідженні живого потрібно шукати з урахуванням постнекласичного розуміння живого та його еволюції, на засадах якого проблема сутності, походження та еволюції живого постає як аксіологічна [2, с. 124].

В сучасному суспільстві знань ціннісні пріоритети науки зберігаються, але виникають кореляції і конкретизація цих пріоритетів, що зумовлені сучасними формами соціальних потреб наукових знань. Ці кореляції потребують експлікації тих ранніх скритих соціальних детермінант, які завжди регулювали розвиток науки, але усвідомлення яких на попередніх стадіях розвитку не було необхідною умовою продуктивної наукової діяльності. Сьогодні таке усвідомлення є необхідним. Воно виступає посиленням на отримання об'єктивного наукового знання і його наступної технологічної реалізації.

Як підкреслює М.В. Попович, розвиток людства не є лінійним і неминує спрямованим до прогресу чи деградації. У кожен історичний момент людство стояло перед вибором, і нерідко поставав ризик катастрофічних наслідків, які Попович називає «простором смерті». Європейська цивілізація, за його словами, не унікальна в таких викликах, але її ключова перевага полягає у свободі та різноманітності ціннісних орієнтирів – таких, як свобода, справедливість і солідарність. Ця автономія цінностей створює підґрунтя для того, щоб цивілізація могла балансувати на межі можливого, уникаючи крайніх ризиків [1, с. 281].

У сучасних умовах цей баланс стає можливим завдяки аксіологічним аспектам науки, які включають моральні й ціннісні імперативи. Наука, що враховує не лише технічні, але й етичні параметри, здатна відігравати вирішальну роль у підтримці цього балансу, допомагаючи суспільству зберігати стійкість та розвиватися в гармонії з фундаментальними цінностями.

Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти роль людини як суб'єкта культури та науки, її значення в розвитку суспільства та держави, а також осмислити гуманітарну науку як важливий інструмент у побудові ефективних соціальних комунікацій і формуванні національної ідентичності.

Література:

1. Попович М. В. Раціональність і виміри людського буття. Київ : Сфера, 1997. 290 с.
2. Сидоренко Л. І. Гуманістичний вимір сучасного природознавства. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. Київ, 2005. № 5. С. 124–128.
3. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 743 с.